

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย

The Pali Study in Sukkhothai Kingdom

¹พระเทพสิทธิมงคล และ ²ศุภกาญจน์ วิชาชาติ

¹Phraterpsittimongkol and ²Supakanjana Vichanati

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkorntajavidyalaya University, Thailand.

²มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

²Phranakhon Rajabhat University"

¹Corresponding Author. Email: srithont@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย และ 2) เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมภาษาบาลีสมัยสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกเพื่อมุ่งศึกษาพระปริยัติธรรมในพุทธศาสนา โดยที่พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยนั้นได้แบบอย่างมาจาก ศรีลังกาซึ่งเรียกว่าลัทธิลังกาวงศ์ มีพระจากศรีลังกาที่พ่อบุรุษรามคำแหงได้นิมนต์มาสอน

2. ศูนย์กลางในการเรียนการสอนคือวัดและวัง โดยที่วัดเป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป โดยมีพระภิกษุเป็นผู้สอนและจัดการศึกษา

3. วังเป็นราชสำนักราชบัณฑิตสอนเฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการและพระสงฆ์ และยังได้มีการส่งพระไทยไปศึกษากับคณะสงฆ์ของศรีลังกา รวมทั้งอาราธนาพระสงฆ์จากศรีลังกามาสอนในประเทศไทยอีกด้วย ทำให้การศึกษาของสงฆ์มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากจากการอุปถัมภ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์

พ่อบุรุษรามคำแหงมหาราช พระองค์ได้ถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ที่เรียนบาลีหรือพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ที่เรียนจบพระไตรปิฎกจะได้รับการยกย่องจากพ่อบุรุษรามคำแหงเป็นพิเศษ และมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้แตกฉานในพุทธศาสนาอย่างมาก ทรงออกผนวชและโปรดให้ใช้สถานที่ในพระราชวังเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร พระองค์ได้ทรงแต่งคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงเป็นภาษาไทย ได้ระบุชื่อคัมภีร์บาลีที่มาของเรื่องและเวลาดำเนินเรื่องจะยกภาษาบาลีเป็นอารัมภบทไปตลอดคัมภีร์ กล่าวได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงให้การอุปถัมภ์เป็นสำคัญ

คำสำคัญ: การศึกษา; พระปริยัติธรรมแผนกบาลี; สมัยสุโขทัย

Abstract

The objectives of this thematic paper entitled “The Pali Study in Sukhothai Kingdom” are: 1) to study the Pali study and 2) to analyze Pali literatures in Sukhothai Kingdom.

As the result, firstly, the Pali study in Sukhothai kingdom was focused in studying Buddhism based on the Tipitaka (the Pali Canon). Buddhism in Sukhothai kingdom had been influenced by Sri Lankan Buddhism called “Lankavamsa” which was introduced to the kingdom by Sri Lanka monks who were invited by King Ramkhamhaeng.

Secondly, the educational centers were located in the monasteries and palaces where the monasteries were provided for the children of the public taught by monks while the palaces for royal children taught by royal scholars.

Finally, by way of sending monks to study in Sri Lanka and inviting Sri Lanka to teach in the kingdom under the royal patronage, it glorified Buddhist education.

In Sukhothai kingdom, Pali studies or Tipitaka studies was well promoted and supported by the king. The monks who passed the Tipitaka studies were specially praised and promoted by the king. Furthermore, the king himself was a specialist in Buddhism and ordained a monk for sometimes. The palace were allowed to be the Buddhist educational center for monks and novices. King Lithai (one king of Sukhothai kingdom) had composed a famous book named “Tebhumikatha” (The three worlds) in which many Pali texts like the Tipitaka and later scriptures were referred showing the king’s ability and knowledge in Buddhism. It can be said that Pali studies in Sukhothai Kingdom was very popular and advanced mainly under the royal patronage.

Keywords: Pali study; Sukhothai kingdom

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีสืบเนื่องมาแต่ครั้งโบราณกาล สามารถสืบค้นได้จนถึงยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังจะเห็นได้เมื่อพ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหา กษัตริย์รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงสุโขทัย เมื่อประมาณ พ.ศ.1820 นั้น พระองค์ทรงทราบว่า มีพระเถระรูปหนึ่งซึ่งเป็นสายลังkawงศ์ มีความเชี่ยวชาญแตกฉาน ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาฎีกาเป็นอย่างยิ่ง ก็พระสงฆ์ลังkawงศ์สายเถรวาท ใช้ภาษาบาลีเป็นหลักในการศึกษาเล่าเรียนและทรงจำพระไตรปิฎก ดังนั้น พ่อขุนรามคำแหงจึงโปรดให้อาราธนาพระเถระรูปนั้นพร้อมพระอันดับอื่นๆ เข้ามาประดิษฐานพระพุทธรูปศานนิกายเถรวาท ณ กรุงสุโขทัยตั้งแต่นั้น และพระองค์เองก็ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมจนแตกฉานในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทรงสามารถแสดงธรรมโปรดประชาชนกรุงสุโขทัย

ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์รัชการที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัยซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงนั้นพระองค์ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างแตกฉาน สามารถแต่งหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง” (King Mahadhammarajalithai, 1983) ได้เมื่อประมาณ พ.ศ.1888 ซึ่งการแต่งหนังสือเล่มนี้ต้องสืบค้นพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ที่เป็นภาษาบาลีเป็นอย่างมาก และทรงอ้างอิงคัมภีร์ต่างๆ ไม่ต่ำกว่า 30 คัมภีร์ โดยเฉพาะปณามคคาถา คือถกแสดงความนอบน้อมพระรัตนตรัยนั้นทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาบาลี ชี้ให้เห็นชัดว่าพระมหาธรรมราชาลิไทเป็นผู้เชี่ยวชาญแตกฉานยิ่งในพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (Department of Fine Arts, 1984) การศึกษาภาษาบาลีนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นกุญแจไขความรู้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์ที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รักษาพระสัทธรรมให้สืบต่อมาถึงบัดนี้ (Phramahasittichai Chayasitti Panyawai, 2017) ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ชาวบ้านแคว้นมอญใช้พูดกันในชีวิตประจำวัน เมื่อสมัยพุทธกาลและเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศศาสนาตามที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ธมฺมณิรุตติสสณฺณิตาย สภาวนิรุตติยา มาคธิกาย สพฺพสฺตตานํ มุลกาสาย ฯ (Phra Buddhaghosa, 1993)

การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยสุโขทัย เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกโดยแยกออกเป็นตอนๆ ไป กล่าวคือเบื้องต้นให้ศึกษาพระสูตรต้นตปิฎก เมื่อเรียนจบพระสูตรแล้วให้ศึกษาพระวินัยต่อไป เมื่อศึกษาพระวินัยจบแล้วก็ให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก การศึกษาในสมัยนี้มีวัดและวังเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือวัดเป็นสำนักเรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไปโดยมีพระภิกษุเป็นครูผู้สอนและจัดการการศึกษา วังเป็นสำนักราชบัณฑิตเฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการและเป็นที่เรียนธรรมของพระสงฆ์เท่านั้น ดังคำที่ว่า “เมื่อพระมหาธรรมราชาสร้างปราสาทราชมนเฑียรแล้ว ได้จัดให้มีพระสงฆ์เรียนพระไตรปิฎกและให้มีพวกพราหมณ์เรียนศิลปศาสตร์ในบริเวณพระมหาปราสาท” (Ministry of Education, 1984)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย ถ้าพิจารณาในด้านการจัดการศึกษาคือการเรียนการสอนและการวัดผล อาจมีหลักฐานไม่ปรากฏมากนัก แต่ถ้าพิจารณาด้านศักยภาพของผู้เรียนที่แสดงออกมาทั้งในด้านภูมิความรู้และภูมิธรรมแล้ว มีคุณภาพสูงส่งมาก ดังจะเห็นได้จากพระปรีชาสามารถในการ

ทรงใช้ภาษาบาลี และความแตกฉานในหลักธรรมที่แสดงออกของพ่อขุนรามคำแหง และพญาลิไทยเป็นตัวอย่าง ซึ่งจากหลักฐานข้อมูลที่ปรากฏตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้แสดงให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยทั้งสองพระองค์นี้ มีความรู้ภาษาบาลีและสามารถนำความรู้ทางภาษานั้นไปใช้ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ภิกขา อนุภิกขา และปกรณ์วิเสส ภาษาบาลีอื่นๆ แล้วนำแต่งหรือแสดงธรรมให้ผู้อื่นรู้เข้าใจได้ ดังเช่น พญาลิไทยทรงแต่ไตรภูมิอรรถกถาหรือไตรภูมิพระร่วงโดยการศึกษาที่มาจากคัมภีร์บาลีต่างๆ อย่างแตกฉาน เป็นต้น (Department of Religion, 1996)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย และชี้ให้เห็นถึงผลงานที่เกิดจากการเรียนของผู้เรียน ซึ่งต้องวิเคราะห์จากหลักฐานที่ปรากฏ ดังเช่นศิลาจารึกและคัมภีร์ต่างๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัยและ เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมภาษาบาลีสมัยสุโขทัย ศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัยและงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิจัยเกี่ยวกับเอกสาร ซึ่งสามารถอธิบายโดยสังเขป ได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัย พบว่า การศึกษาพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัยราวพุทธศตวรรษที่ 18 มีศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และเถรวาทปนกัน วัดสำคัญเป็นหลักตั้งอยู่กลางเมืองสุโขทัย คือ วัดมหาธาตุ พระเจดีย์สำคัญของวัดนี้ปัจจุบันยังเหลืออยู่หลายองค์ และศิลปกรรมแปลกกว่าเจดีย์อื่นในไทยหรือในต่างประเทศ คือพระเจดีย์ที่เรียกว่า ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือพุ่มเทียน แต่ปัจจุบันเรียกทรงดอกบัวตูม พระเจดีย์แบบนี้มีที่จังหวัดสุโขทัยตาก กำแพงเพชร เป็นต้น ที่เด่นชัดกว่าที่อื่น แสดงว่าในสมัยสุโขทัยโดยเฉพาะในรัชสมัยของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและเจริญรุ่งเรืองที่สุด โดยเฉพาะคณะสงฆ์เถรวาท ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ได้ส่งทูตไปนิมนต์พระสงฆ์ลังกาวงศ์ จากเมืองนครศรีธรรมราชมาที่สุโขทัย เพื่อประดิษฐานที่สุโขทัย มีการจัดการศึกษา การปกครองคณะสงฆ์และศิลปกรรม กล่าวคือ มีการศึกษาพระไตรปิฎกทั้งอรรถกถา ภิกขา เป็นเหตุในการออกภาษามคธของคณะสงฆ์ไทยขัดถ้อยขัดคำตามแบบศรีลังกายิ่งกว่าชนชาติอื่น มีการจารึกด้วยภาษาสิงหล ต่อมาได้ถ่ายทอดเป็นภาษาขอม ภาษาไทยตามที่พ่อขุนรามคำแหงท่านประดิษฐ์ขึ้น (Maliwun, 1983)

พุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์มีบทบาทสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์ ทำให้เกิดสมณศักดิ์ขึ้น ในชั้นเดิมตามลัทธิลังกาวงศ์ มี 2 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งสวามีและมหาสวามี ทางสุโขทัยรับมาเปลี่ยนตามทางโลกจึงเกิดเป็นตำแหน่งสมณศักดิ์ขึ้น ครั้งแรก คือ (1) ครูปา (2) เถร (3) มหาเถร (4) สังฆราชเทียบตำแหน่งมหาสวามี (5) สังฆาณิยาภ พระมหากษัตริย์มีการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างมาก ศิลาจารึกของพ่อขุน-

รามคำแหงได้พรรณนาถึงสภาพของสุโขทัยและประเพณีทางศาสนา “คนไทยเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามเจ้าแห่งเมืองสุโขทัย ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วยบัว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาทรงเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากرانกฐินเดือนนี้จึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี๋ยมีพนมหมากมีพนมดอกไม้มิหนอนนัง หนอนโนน มีบิรารกฐิน” ชาวสุโขทัยเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาทั้งมีความขยันขันแข็งในการทำมาหากิน เพราะในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีต่อไปว่า แต่คนอันมีในเมืองไทยด้วยรู้ด้วยลวกด้วยแกล้ว ด้วยหาญ ด้วยแคะ ด้วยแรง หากคนจักเสมอมิได้ เมื่อคนสุโขทัยขยันขันแข็ง ทำให้มีพิหาร มีปูครู มีทะเล หลวงตา มีป่าหมาก ป่าพลู มีไร่ มีนา มีถีนถ่าน มีบ้านใหญ่ มีบ้านเล็ก มีปามะม่วง มีป่าขามดงามดังกลั้ว

ในการคณะสงฆ์ พระมหาธรรมราชาลิไทย ได้ส่งทูตไปนิมนต์คณะสงฆ์ศรีลังกาเข้ามาสุโขทัย มีการต้อนรับอย่างมโหฬาร พระองค์เองทรงผนวชในพระพุทธศาสนา เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ผนวชในขณะที่ยังครองราชย์ ทรงส่งทูต ส้างรอยพระพุทธบาทบนยอดเขาตามหัวเมืองสำคัญ เช่นสุโขทัย กำแพงเพชร พิชณุโลก รอยพระพุทธบาทนี้เป็นเหตุให้เกิดประเพณีไหว้พระบาทขึ้นครั้งแรก พระมหาธรรมราชาลิไทย ทรงหล่อพระพุทธปฏิมาชุดใหญ่หลายชุดหลายครั้งๆ ละหลายสิบองค์ ครั้งที่สำคัญที่สุดคือชุดพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ ทรงก่อพระธาตุที่สำคัญที่เมืองกำแพงเพชร พระเจดีย์ทรงดอกบัวตูม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ทรงให้ทูตไปเชิญหล่อพระศรีมหาโพธิ์จากอนุประมาปลูกในอาณาเขตสุโขทัย พระมหาธรรมราชาลิไทย ยังแตกฉานในโหราศาสตร์ และไสยศาสตร์ ทรงทำพิธีทางไสยศาสตร์ หล่อเทวรูปชุดสำคัญ มีพระอิศวร พระนารายณ์ และอุมา ขนาดใหญ่กว่าคน ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (Ministry of Education, 1984)

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอย่างจริงจัง ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี พ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นครูสอนด้วยพระองค์เองด้วย นับตั้งแต่พระองค์ทรงประดิษฐ์อักษรไทยใช้เป็นครั้งแรก ในรัชสมัยพระเจ้าลิไท การศึกษาสงฆ์มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากจากการอุปถัมภ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการใช้ภาษาบาลีจารึกหลักศิลาจารึก อาณาจักรสุโขทัยมีบัณฑิตและเอกสารทางประวัติศาสตร์ของสยามประเทศเป็นระบบขึ้นมีการบันทึกประวัติศาสตร์ เรื่องราวและเหตุการณ์ทางบ้านเมืองไว้บนหลักศิลาเป็นหลัก ฐานและมีการคัดลอกคัมภีร์สำคัญทางศาสนาสืบทอดกันถึงยุคต่อๆ มา การที่พระมหากษัตริย์ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัยเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาและศิลปะรุ่งเรืองมากยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์สยามประเทศ มีพระมหาเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกหลายรูปตลอดจนถึงพระมหากษัตริย์เป็นผู้แตกฉานในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระมหาธรรมราชาลิไทยพระองค์ได้ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างมาก ทรงออกผนวชและโปรดให้ใช้สถานที่ในพระ ราชวัง หรือพระราชมณเฑียร เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรที่สำคัญคือพระอจรรย์ภาพด้านภาษาบาลีของพระองค์ ที่ได้แต่งคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงเป็นภาษาไทย ได้รับซื้อคัมภีร์ที่มาของเรื่อง และเวลาดำเนินเรื่องจะยกภาษาบาลีเป็นอารัมภบทไปตลอดคัมภีร์ นับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของสยามประเทศที่พระมหา-

กษัตริย์ทรงผนวชอีกทั้งทรงพระราชนิพนธ์คัมภีร์ทางศาสนาอีกด้วย ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ได้ถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ที่เรียนบาลี หรือพระไตรปิฎก จนมีพระสงฆ์ที่เรียนจบพระไตรปิฎกมา อยู่ในอาณาจักรสุโขทัยได้รับการยกย่องจากพ่อขุนรามคำแหง (Department of Religion, 1996)

สรุปได้ว่า สมัยสุโขทัยมีการสอนพระปริยัติธรรมในพระราชสำนัก ส่วนการศึกษาเล่าเรียนนั้น มีการศึกษาพระไตรปิฎก และภาษามคธ เมื่อมีความรู้ดีแล้ว จึงแปลพระสูตรบ้าง พระวินัยบ้าง และพระอภิธรรมบ้าง หรือไม่ก็แปลอรรถกถา ฎีกาต่างๆ คัมภีร์สำคัญ เช่น คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมภาษาบาลี แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระชาวล้านนา คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง นิพนธ์โดยพระมหาดรรมราชาลิไท คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์ แต่งโดยพระพรหมราชปัญญา สรุปได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสมัยสุโขทัยสมัยนั้น เป็นการศึกษากจากพระไตรปิฎกโดยแยกออกเป็นตอนๆ ไป กล่าวคือ เบื้องต้นให้ศึกษาพระสูตรต้นปิฎก เมื่อเรียนจบพระสูตรแล้วให้ศึกษาพระวินัยปิฎกต่อไป เมื่อศึกษาพระวินัยปิฎกจบแล้ว ก็ให้ศึกษาพระอภิธรรมปิฎก การศึกษาพระปริยัติธรรมสมัยสุโขทัย ได้บริหารการศึกษา ดังนี้ (Ministry of Education, 1984)

1. สถานศึกษา การศึกษาสมัยกรุงสุโขทัยมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของบรรดาบุตร หลาน ขุนนางและราษฎรทั่วไปโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอน และวังสอนเฉพาะเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท พระองค์ได้ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากได้ทรงออกผนวช และทรงอนุญาตให้ใช้สถานที่ในพระราชวังคือพระราชมณเฑียร เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับว่าเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่มีการสอนพระปริยัติธรรมในพระราชสำนัก

2. หลักสูตร หลักสูตร การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในสมัยนั้นไม่ปรากฏชัดเจน แต่ได้ก็คงใช้ภาษาบาลีพระไตรปิฎกและศิลปศาสตร์ต่างๆ

3. ครูผู้สอน คือ พระมหาเถระ พระมหากษัตริย์ และราชบัณฑิต ผู้คงแก่เรียนนั่นเอง

4. ผู้เรียน คือ ผู้ที่จะเข้ารับการศึกษา นั้น มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งการศึกษาของชาวไทยสมัยนั้น จัดให้เฉพาะผู้ชาย ส่วนการศึกษาของผู้หญิงจะได้รับการฝึกอบรมจากครอบครัวของตนเอง ครอบครัวญาติ หรือส่งไปเรียนในวัง ส่วนมากจะเรียนวิชาแม่บ้าน เช่น การทำอาหาร ทำขนม มวนยาสูบ จีบพู่ ในตระกูลขุนนางชั้นสูง ผู้หญิงบางคนก็ได้เรียนหนังสือโดยราชบัณฑิตเป็นผู้สอนเรียนกันในสำนักราชวัง

5. การวัดประเมินผล ยังไม่มีระบบแบบแผนหรือระเบียบวิธีที่แน่นอน มักจะวัดผลจากความทรงจำและความสามารถพื้นฐาน แสดงให้เห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยสุโขทัยนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะบรรพชิตเท่านั้น คฤหัสถ์ เช่น พระมหากษัตริย์ และประชาชนทั่วไปก็สามารถศึกษาเล่าเรียนได้เช่นเดียวกัน (Department of Religion, 1996)

กล่าวได้ว่าอิทธิพลของวรรณกรรมบาลี หรือวรรณคดีบาลีแบบเถรวาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งไตรภูมิพระร่วง ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ได้ขยายครอบคลุมทุกสถาบัน อาทิ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ล้วนนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธ

ศาสนาวรรณกรรมบาลีมาประยุกต์ใช้ในสถาบันของตนทั้งสิ้น ฉะนั้นวรรณกรรมบาลีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จึงมีความสำคัญ และจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วิเคราะห์วรรณกรรมภาษาบาลีสัมยสุโขทัย

การนับวรรณกรรมภาษาบาลี สัมยสุโขทัยเกิดในระยั้งแต่มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นใน พ.ศ. 1826 จนกระทั่งถึงสมัยกรุงสุโขทัยตกอยู่ใต้อำนาจกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 1921 ช่วงนี้ถือว่าเป็นวรรณคดียุคสุโขทัย สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรเล็กๆ ทิศเหนือจดอาณาจักรทริภุญชัย อาณาจักรลานนาไทย อาณาจักรพะเยา ทิศตะวันตกจดเมืองฉอด ตลอดรัชสมัยของพ่อขุนอินทราทิตย์ได้พยายามรวบรวมอาณาจักรให้เข้มแข็ง เมื่ออาณาจักรน่านเจ้าล่มสลายเมื่อปี พ.ศ. 1796 ได้ทำการอพยพชาวญานานมาอยู่ในการปกครองของสุโขทัยมากขึ้น ทำให้พลเมืองจำนวนมาก จนสามารถสร้างความเข้มแข็ง เป็นเหตุให้ชนเมืองฉอด เมืองตาก ขยายอาณาจักรอย่างกว้างขวางลุลถึงรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์องค์ที่ 3 ของสุโขทัย พระองค์ทรงเป็นนักรบที่มีพระปรีชาสามารถยิ่ง ก่อนขึ้นครองราชย์สมบัติเคยชนช้างชนะเจ้าเมืองฉอด ครองราชย์สมบัติ 40 ปี

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ขยายอาณาเขตการปกครองทิศเหนือจดลำปาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแพร่ น่าน หลวงพระบาง ทิศตะวันออกจดเวียงจันทน์ ทิศใต้ถึงนครศรีธรรมราช แลหมมลายู ทิศตะวันตกจดทะวาย ตะนาวศรี เมะตะมะ หงสาวดี จนถึงอ่าวเบงกอล หัวเมืองต่างๆ เหล่านี้ขึ้นอยู่ในการปกครองของอาณาจักรสุโขทัยบางเมืองส่งบรรณาการให้ในฐานะประเทศราชของอาณาจักรสุโขทัย นอกจากนี้พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ยังทรงเจริญสัมพันธไมตรีฉันเพื่อนกับพระเจ้ามังรายแห่งเชียงใหม่ พระยาลำเมืองพะเยา กับมอญ ส่งผลให้อาณาจักรสุโขทัยปลอดภัยจากการรุกรานทางเหนือและทางตะวันตก คงเหลือแต่การรุกรานของเขมรเท่านั้น เมื่อประเทศชาติมีความมั่นคง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ทรงพระปรีชาหลายๆ ด้าน ในปี พ.ศ.1826 ทรงให้มีการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นเอกราชและเป็นเครื่องมือสืบทอดวัฒนธรรมต่างๆ ของชนชาติไทยมาถึงปัจจุบัน (Ministry of Education, 1984)

การประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น ส่งผลให้การศึกษาในสมัยกรุงสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรือง พระมหากษัตริย์ ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทรงอุทิศเวลาศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ทรงนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง อันเป็นหนังสือที่จำแนกที่เกิดและที่อยู่ของสรรพสัตว์ตามผลกรรมที่สั่งสมไว้ ทรงสร้างวัดและสถาปัตยกรรมต่างๆ อีกมากมาย ทรงอุทิศที่พระราชวังสร้างวัดด้วย นอกจากนี้ยังทรงให้ขุดคลอง ตัดถนน และสร้างสถานที่สำคัญต่างๆ ในสุโขทัยอีกหลายแห่ง ในยุคต่อมาได้ค้นพบจารึกสุโขทัยที่ค้นพบหลายแห่ง ค้นพบในจังหวัดสุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก กำแพงเพชร และนครสวรรค์ มีอายุระหว่าง พ.ศ.1830 – 2050 วัสดุที่ใช้จารึกมีหินชนวนสีเขียว หินทราย ศิลปะ วัตถุสัมฤทธิ์ และแผ่นดินเผา ภาษาที่ใช้จารึกเป็นภาษาไทย บาลี และเขมร ก่อเกิดวรรณกรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง การสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ซึ่งปรากฏในรูปแบบศิลาจารึก ซึ่งมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง

การสร้างถาวรวัตถุต่างๆ อาทิ วัด สร้างพระพุทธรูป เจดีย์ ปราสาท วิหาร และปูชนียวัตถุต่างๆ ส่วนที่ปรากฏในรูปหนังสือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับปรัชญา คำสอนทางพระพุทธศาสนา คติสอนใจ และหลักการปฏิบัติตนต่างๆ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาบาลีหรือที่ใช้ภาษาบาลีเป็นฐานคัมภีร์สำคัญ ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณกรรมภาษาบาลีแต่งโดยพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งกรุงสุโขทัย ประกอบด้วย

- 1) ศิลจาริกวัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย และ
- 2) คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์
- 3) คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง

ในด้านศาสนาแม้พระพุทธศาสนาเถรวาทจะได้เข้ามาตั้งมั่นในอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมาและได้มีอิทธิพลต่อชาวสุโขทัยมากมายทั้งในด้านการศึกษา ศาสนา ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นต้นก็ตาม แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีวรรณคดีบาลีให้ศึกษาเลยจนถึงพุทธศตวรรษที่ 20 ในรัชกาลของพระมหาธรรมราชาที่ 1 คือ พระเจ้าลิไท พระราชนัดดาของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจึงปรากฏหลักฐานทางวรรณคดีบาลีขึ้น ได้แก่

- 1) ศิลจาริกวัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย และ
- 2) คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์
- 3) คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง

ศิลจาริกภาษาบาลีสสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยได้ศิลจาริกวัดป่ามะม่วง พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมน์) ขุดพบที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย เมื่อ พ.ศ.2451 เป็นศิลจาริกที่จารึกเป็นภาษาบาลีอักษรขอมว่าด้วยเรื่องราวของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เสด็จออกผนวชเมื่อวันพุธ แรม 8 ค่ำ เดือน 12 พ.ศ. 1905 ซึ่งบาลีอักษรขอมที่ปรากฏในหลักศิลจาริก (ด้านที่ 1) นี้ ถอดเป็นภาษาบาลีอักษรไทย ดังนี้

“ปรินิพพาน (โต) วสส สตุนทวิสทสโต

อุทฺธ ปญจ อุ (สภ).....(ทิเนก)

ตติก มาสสส กาพกขสส อญฐเม

พุทฺธวาเร (สุ) นกขตต

มฺหุตตกรณาภิ (เก)

...นตราทิว ทาเน เวสสนโตร ยถา° ... ว

ปญญา ย สีเล สีลวราทิว

ปสฺสิตพโพ วิญญูทิ ทกฺโข พยากรณาภิเก

ติปิฏกสภาวณฺญู ราชา สีเทยยนามโก

สาสนสส หิต์ สพพ โลกสฺส จ หิตถจรี
 รชเช จูโต ปี ราชตเต นิพพินทนต์ คุณากโร
 นิคมมนนิมนโน ชนโก ว ราชา
 ราชูหิ มจเจหิ จ นาคเรหิ
 เทวณคณาภา หิ จ สุนทรีหิ
 มิตเตหิ ญาตีหิ นิวาริโต ปี
 สมโพธิสตะหิ ชเนหิ จินณ
 สทาสทาจารมเปกขมาโน
 กาสาวตถ์ รุหต ว เตส
 อจฉาทยิ ฉตีย ราชภาร
 ต์ ขณณญเฐว สงกมปิ ธารัตถุ ธรณี ตทา
 อสกุโกณติว ตสเสว คุณภาร สมณตโต
 ปาฏิหาริยมณญญจ อาสิเนกวรรณ ตทา
 เอส ธมมนิยาโม หิ โพธิสตะตาน กมมนิ
 ปพพชิตวาน โส ราชา โอริยุห สกมนทิรา
 สญฐิวสโส มหาเถโร ยถา สนตนิทริโย ตถา
 ยุคมตต ว เปกชนโต เนกปูชาหิ ปูชิต
 รุทมมุโข ชโนเมหิ วรรณพนน คโต
 นานาพิชคณากิณเณ รมเม นนทสนนนิเก
 มุตตารชตวณณาก วาลูการาสินถเต
 ปวิตเตติ วิวิตตติ ชนนานมาสยารเห
 อุปสมปชชี โส ตตถ วสา อมพวเน วเร ลทธา

พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) แปลไว้ดังนี้...

“พระศาสดาเจ้า เข้าสู่ปรินิพพานได้ 1905 พระวสา ในปีฉลู วันพุธ เดือน 12 แรม 8 ค่ำ
 พระองค์ประกอบด้วยทานบารมีคล้ายกับพระเวสสันดร ด้วยปัญญาบารมี คล้ายกับ (พระนาม
 ขำรุต และด้วยศีลบารมีคล้ายกับพระสิลวราช เป็นที่นักราษฎรทั้งหลาย ควรจะเข้าไปสรรเสริญ
 พระองค์ฉลาดในโหราศาสตร์ มีคัมภีร์พยากรณ์ เป็นต้น ทรงชำนาญในสภาวะ แห่งพระไตรปิฎก มี
 พระนามว่า สีเทยห์ ได้ประพจน์ประโยชน์แก่อุกลแก่พระศาสนาและโลกทั้งปวงถึงแม้ว่าพระองค์
 ทรงคุณเป็นบ่อเกิดได้เสวยราชสมบัติอยู่ ถึงกระนั้นได้บังเกิดความเบื่อหน่ายการเป็นพระราชา เมื่อ

มีพระทัยน้อมไปในเนกขัมมบารมี ที่พระราชามหาอำมาตย์ญาติมิตรชาวพระนครทั้งหลาย กับพระสนมรุ่งเรืองเหมือนหญิงนางสวรรค์ แม่ห้าม (ไม่ให้ทรงผนวช) แล้วพระองค์ก็ฟังเสียงเอาอาจารย์อันพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลายได้ประพฤติแล้วในกาลทุกเมื่อ เมื่อราชบริพารยังบริเวณอยู่ พระองค์ทรงเปลื้องเครื่องกษัตริย์แล้ว ทรงกาสาฬหพัศตร์ อันยอมพร้อม

ในขณะนั้น พระธรรณีเจ้า ก็บันดลกำปนาทหวาดไหวมีอาภที่จจะดำรงพระคุณอันหนักของพระองค์ไว้ได้ใน กาลนั้น ก็มีสำคัญประหนึ่งว่าแสงพระปาฏิหาริย์มีประการอนเก แต่จริงการเป็นดังนี้ ก็เป็นธรรมเนียมของพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย ครั้นเมื่อพระราชเจ้า ได้ทรงบรรพชาเพศแล้ว เสด็จลงจากพระราชมณเฑียรของพระองค์ มีพระอินทรีย์สังวรอันสงบบราวกับพระมหาเถระ มีพรรษากาลได้ 60 ปี เป็นประมาณ ทอดทัตนาคงอยู่เพียงชั่วแอก

พระองค์เป็นผู้ที่ฝูงชนทั้งหลายคร่ำครวญอยู่เอิกเกริกบูชาแล้วด้วยอเนกบูชา ได้เสด็จไปสู่อัมพวันอันประเสริฐ งามราวกับว่านันทอุทยานเป็นรมย์สถาน ดาษดาด้วยคนานก พืชคต่างๆ มีพื้นอันเรียรายด้วยทรายงามราวกะแสงแก้วมุกดา เงิน ทอง อันกองไว้ เป็นสถานอันควรแก่ชนทั้งหลาย ผู้ปรารถนาวิเวก เมื่อพระราชานั้น เสด็จเข้าไปแล้วก็พำนักอยู่ในอัมพวันอันประเสริฐ ครั้นพระองค์ได้แล้ว.....”

จากการที่พระมหากษัตริย์สุโขทัยตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ปกครองอาณาประชาราษฎร์พื่อปกครองลูก ส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีทำให้เกิดวรรณกรรมแม่พระมหากษัตริย์ พระองค์ก็ทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง ส่งผลให้มีการค้นคว้าและแต่งคัมภีร์ด้านพระพุทธศาสนา เช่นคัมภีร์หรือหนังสือไตรภูมิพระร่วง คัมภีร์หรือหนังสือรัตนพิมพวงศ์ ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเรื่องที่สำคัญๆ เท่านั้น

วรรณกรรมภาษาบาลีคัมภีร์รัตนพิมพวงศ์

คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์ เรียกในภาษาบาลีว่า “รัตนพิมพวิส” แต่งโดยพระพรหมราชปัญญา แห่งวัดภูเขาหลวง เมืองสุโขทัย ขณะมีอายุได้ 23 ปี บวชได้ 2 พรรษา แต่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรองผสมกัน มีเนื้อหากล่าวถึงตำนานพระพุทธรูปมณฑลรัตนปฏิมากรหรือประวัติพระแก้วมรกตว่า เทวดาสว่างถวายพระอรหันต์นามว่านาคเสนเถระ ในเมืองปาฏลีบุตร และพระเถระได้อธิษฐานอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 7 พระองค์ ประดิษฐานไว้ในองค์พระมณฑลรัตนปฏิมากร

คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์นี้แต่งสำเร็จเมื่อเดือน 5 ขึ้น 10 ค่ำ ปีระกา ไม่ปรากฏศักราชหนังสือเล่มนี้กล่าวในตอนจบถึงพระแก้วมรกตอยู่ที่เมืองลำปาง เพราะฉะนั้นพระพรหมราชปัญญา แต่งรัตนพิมพวงศ์เมื่อปีจุลศักราช 791 ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ครองกรุงศรีอยุธยา หนังสือนี้มีการแปลเป็น

ภาษาไทยอยู่ 2 ฉบับ คือ ฉบับแรกแปลโดยพระยาปโรหิต ในสมัยรัชกาลที่ 1 แปลเมื่อ พ.ศ.2331 ฉบับ 2 แปลโดยพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลละลักษณ์) เมื่อ พ.ศ.2455

คัมภีร์รัตนพิมพวงศ์ แต่งเป็นร้อยแก้วและคาถาผสมกัน มีเนื้อความเหมือนอย่างตำนานพระพุทธรูปมหารัตนปฐุมิมากรของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีการแปลเป็นภาษาไทยอยู่ 2 ฉบับ คือ ฉบับแรกแปลโดยพระยาปโรหิต ในรัชกาลที่ 1 แปลเมื่อ พ.ศ. 2331 ฉบับที่ 2 แปลโดยพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลละลักษณ์) เมื่อ พ.ศ.2455

วรรณกรรมภาษาบาลีไตรภูมิพระร่วง

อย่างไรก็ตามในสมัยกรุงสุโขทัยมีวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญอีกฉบับ คือ ไตรภูมิพระร่วง แต่งโดยพระมหาธรรมราชาลิไท เป็นวรรณกรรมชั้นเอก ประเภทร้อยแก้วที่เก่าแก่และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสมัยกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนา เดิมมีชื่อว่า เถภูมิกถา หรือ ไตรภูมิกถา มีการจารึกและคัดลอกหลายฉบับด้วยกัน สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ จึงทรงเปลี่ยนชื่อเป็นไตรภูมิพระร่วง ในคราวพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ.2455 เป็นวรรณคดีที่พระยาสิทธิพรนิพนธ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. เพื่อเทศนาพระอภิธรรมถวายแด่พระมารดาของพระองค์
2. เพื่อสั่งสอนประชาชนทั่วไปให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ดี
3. เพื่อจะได้เกิดในยุคของพระศรีอาริย์ตามความเชื่อในไตรภูมิพระร่วง และ
4. เพื่อให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร

อย่างไรก็ตามในทางประวัติศาสตร์ชลธิรา กลัตอบ อยู่ กล่าวในหนังสือเรื่อง วรรณคดีปวงชนว่า พระมหาธรรมราชาลิไททรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง เพื่อประโยชน์ทางการเมือง เพราะตั้งแต่ พ.ศ.1863 ในรัชสมัยของพระยาสุโขทัย พระราชบิดาของพระองค์นั้นกรุงสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง พระเจ้าแสนเมืองมั่งคั่งศรีอยุธยาไปตีเอาเมืองทะวายและตะนาวศรีได้ และเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีอยู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.1893 สถานภาพของกรุงสุโขทัยยิ่งคลอนแคลนยิ่งขึ้น พระมหาธรรมราชาลิไทจึงหาวิธีทอนอำนาจกรุงศรีอยุธยาด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงได้แก่ การขยายอาณาเขตส่วนทางอ้อมได้แก่การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม โดยใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น ทรงผนวช 2 ครั้ง และทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิกถา

ในสมัยสุโขทัย มีพระมหากษัตริย์ที่ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอยู่หลายพระองค์ที่ได้สร้างผลงานอันมีคุณค่า ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนและมีผลดีต่ออาณาจักรที่เราควรศึกษาในขั้นนี้ ในที่นี้จะนำเรื่องนักปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญ มีบทบาทสำคัญ ที่ทำหน้าที่สอนและแต่งหนังสือ จำนวน 3 ท่าน คือ ได้แก่

- 1) พ่อขุนรามคำแหงมหาราช บิดาแห่งอักษรไทย
- 2) พระมหาธรรมราชาลิไท ผู้แต่งคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง และ
- 3) พระพรหมราชปัญญา ผู้แต่งคัมภีร์รัตนพิมพวงศ์

สรุป

ตั้งแต่อดีตประเทศสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมบาลีอย่างปฏิเสธไม่ได้ อาจจะกล่าวได้ว่า อิทธิพลของคำสอนพระพุทธศาสนาที่มาจากวรรณกรรมบาลีได้ซึมซาบเข้าไปในวิถีชีวิตของคนไทยโดยไม่รู้ตัวเรียบร้อยแล้ว เริ่มตั้งแต่ยุคสุโขทัย ยุคล้านนา ยุคกรุงศรีอยุธยาและยุครัตนโกสินทร์ คนไทยรับเอาคำสอนหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนาทั้งโดย ตรงและโดยอ้อม โดยตรงก็คือ เข้าไปศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนาในวัด โดยอ้อมคือการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น วรรณกรรมบาลีในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก เริ่มตั้งแต่วรรณกรรมบาลี ก่อนยุคสุโขทัย ยุคสุโขทัย ยุคล้านนา วรรณกรรมบาลีกรุงศรีอยุธยาและวรรณกรรมบาลียุครัตนโกสินทร์ เนื่องจากประเทศไทยเป็นเมืองของพระพุทธศาสนา โดยมีหลักฐานที่เป็นถาวรวัตถุโบราณและที่เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาประจักษ์ต่อสังคมโลกอย่างมากมาย อาจจะกล่าวได้ว่าอิทธิพลของวรรณกรรมบาลี หรือวรรณคดีบาลีของพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งไตรภูมิพระร่วง ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ได้ขยายครอบคลุมทุกสถาบัน อาทิ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ล้วนนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาวรรณกรรมบาลีมาประยุกต์ใช้ในสถาบันของตนทั้งสิ้น ฉะนั้นวรรณกรรมบาลีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จึงมีความสำคัญ และจำเป็นต้องการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

References

- Department of Fine Arts. (1984). *Sukhothai Inscription*. Bangkok: Department of Fine Arts.
- Department of Religion. (1996). *Guide to the management of Sangha*. Bangkok: Department of Religion Publishers.
- King Mahadhammarajalithai. (1983). *Traibhumiprarueng*. Bangkok: Department of Fine Arts.
- Maliwun, P. (1983). *The Current Title of the Literary Heritage, Ramkhamhaeng, Thailand*. Bangkok: Department of Religion Publishers.
- Ministry of Education. (1984). *The Education of Sangha*. Bangkok: Expanding Print.
- Phra Buddhaghosathera. (1993). *Samantapasadika Nama Vinayatthakatha*, Tatiyo Bhago. (13th ed). . Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya Print.
- Phramahasittichai Chayasitti (Panyawai). (2017). Pali Language and Buddhist Scripture Study. *Dhammathas Academic Journal*. 17(3), 165-176.